

KS. KRZYSZTOF JEŻYNA

POSTAWA CHRZEŚCIJAN WOBEC GLOBALIZACJI

Kościół we współczesnym świecie odczuwa solidarność z ludźmi poszukującymi i potrzebującymi pomocy w wypracowaniu ocen w wielu różnych sferach życia, a także w szukaniu odpowiedzi na konkretne pytania nurtujące współczesnego człowieka. Stanowiska Kościoła domaga się niezmiernie aktualny i nurtujący wiele umysłów problem globalizacji. Globalizacja tworzy wielość gospodarczych, politycznych i społeczno-kulturowych wzajemnych i wielostronnych powiązań i oddziaływań sprawiających przejawy istnienia systemu światowego. Wielu podkreśla globalizację postępu, osiągnięć technicznych, rozwoju gospodarczego, solidarności, a jednocześnie mówi się o globalizacji nędzy, dyskryminacji, przemocy, terroryzmu i zła. Globalizacja, zachowując charakter ambiwalentny, ukazuje swoje blaski i cienie, wywołując u jednych skrajne oceny zwolenników i przeciwników, u innych powoduje trudności w jednoznacznej ocenie jej skutków i pozostawia ich w stanie dylematu sumienia¹. Świat jest tak skomplikowany, że efekty procesów globalizacji jawią się jako przypadkowe i tym samym nieprzewidywalne. Sprawiają

Ks. dr hab. KRZYSZTOF JEŻYNA, prof. KUL – kierownik Katedry Teologii Moralnej Szczęgółowej KUL; adres do korespondencji: ul. Ogrodowa 14, 20-075 Lublin; e-mail: krzycho@kul.pl

¹ Por. A. D y l u s. *Globalizacja. Refleksje etyczne*. Wrocław 2005 s. 17-22; Z. B a u m a n. *Szanse etyki w zglobalizowanym świecie*. Tłum. J. Konieczny. Kraków 2005; Z. W a l e s z c z u k. *Globalizacja solidarności. Solidarność odpowiedzią na wyzwania procesów globalizacji w świetle nauczania społecznego Jana Pawła II*. Wrocław 2006 s. 69-136; K. B e ł c h. *Wyzwania globalizacji w świetle nauki społecznej Kościoła*. Przemyśl 2007 s. 28-37; J. S z c z a k o w s k i. *Meandry i wyzwania procesu globalizacji*. Łódź 2010; *Globalizacja – szanse i zagrożenia*. Red. A. Sadowski, A. Wyszkowski. Białystok 2011; T. T. K a c z m a r e k. *Kto kieruje globalizacją? Think Tanki – kuźnie nowych idei*. Warszawa 2011; M. G o l k a. *Globalizacja współczesna i globalne problemy*. Warszawa 2012.

więc trudności w rozwiązywaniu wynikających problemów i komplikują ich ocenę moralną.

Kościół wrażliwy na wszelkie przeobrażenia, które dotyczą ludzkość, porusza wielokrotnie problem oddziaływania globalizacji na współczesnego człowieka i całe społeczeństwa². Globalizacja, będąc niewątpliwie zjawiskiem społecznym, dotyczącym różne sfery życia ludzkiego, jak też wiele innych zjawisk wpływających na człowieka, powinna być rozpatrywana z perspektywy moralnej. Dzisiaj jest to tym bardziej konieczne, że w początkowej fazie koncentrowano się – również w nauczaniu Kościoła – na aspekcie gospodarczym i finansowym, pomijając aspekt kulturowy i moralny³.

Globalizacja jawi się jako zjawisko wielopłaszczyznowe. Można ogólnie powiedzieć, że globalizacja jest procesem wzrostu współzależności mieszkańców świata związanym z rozwojem elektronicznych środków komunikacji i poszerzeniem się rynku wymiany towarów i usług, z nasileniem przepływu kapitału i technologii. Jednakże jest również zjawiskiem związanym z wymianą wartości kulturowych, które kształtują mentalność i świadomość współczesnej ludzkości. Trzeba więc pytać najpierw o stanowisko Kościoła wobec narastającej globalizacji i jej skutków, które pojawiają się w świecie ofiarowanym człowiekowi przez Boga. Następnie należy wydobyć, z bogatego skarbcza nauczania społecznego Kościoła, te zasady życia społecznego, które pozwolą nie tylko bardziej szczegółowo ocenić zachodzące zmiany, ale także wskazać jak uniknąć skutków negatywnych globalizacji lub im zaradzić.

I. MORALNA OCENA GLOBALIZACJI

Toczy się nieustannie dyskusja na temat zaangażowania Kościoła w sprawy społeczne, polityczne i gospodarcze. Jednak stanowisko Magisterium Kościoła jest w tym względzie jednoznaczne, poczynając od początków XX wieku. Zgodnie z jej przesłaniem Kościół ma prawo zajmowania się kwestiami gospodarczymi i społecznymi, ponieważ spoczywa na nim obowiązek głoszenia

² Por. J a n P a w e ł II. Przem. 90-ta rocznica encykliki „*Rerum novarum*”. OsRomPol 2:1981 nr 5 s. 12.

³ „Nurtuje nas coraz częściej pytanie – czy świat władzy (czytaj polityka) i świat bogactwa (czyli ekonomia) może funkcjonować bez wartości, czy może lekceważyć ocenę moralną, czy funkcjonując bez zasad etycznych świat nie podąży ku własnemu upadkowi”. A. F. B o c i a n. *Globalizacja – kontekst etyczny*. W: *Globalizacja – polityka – etyka*. Red. A. F. B o c i a n. Białystok 2012 s. 238.

prawa moralnego, a życie społeczno-gospodarcze i moralność są ze sobą bardzo mocno powiązane⁴. Globalizacja więc, podobnie jak wiele zjawisk o charakterze społecznym, nie może zostać wyłączona spod moralnej oceny Kościoła. Chrześcijanie powinni znać ocenę moralną zjawiska globalizacji. Za podstawę oceny każdej reformy społecznej należy uznać ustanowiony przez Boga porządek, który jest niezmienny. Benedykt XVI przyznaje, że państwo i Kościół są rozdzielone, ale potrzebują wzajemnej relacji. Kościół chce uczestniczyć w formowaniu sumienia w wymiarze polityki i uwrażliwiać na sprawiedliwość społeczną⁵.

Dla chrześcijan zasadniczym argumentem jest fakt, iż Jezus Chrystus mimo że odrzucał każdą propozycję zaangażowania politycznego, to Ewangelia przez Niego głoszona domagała się zmiany wszystkich ludzkich stosunków. Jego wezwanie: „Bliskie jest Królestwo Boże. Nawracajcie się i wierzcie w Ewangelię” (Mk 1,15) wskazuje, iż Królestwo Boże realizuje się w konkretnej rzeczywistości społecznej, a nawrócenie domaga się odnowienia wszystkich relacji chrześcijanina, poczynwszy od jego relacji do Boga i siebie samego, poprzez więzi rodzinne, aż po związek ze społecznością ludzką⁶.

Choć Kościół jest rzeczywistością „nie z tego świata” (por. J 17, 15-16), to jednak uczniowie Chrystusa nie przestają być w świecie i na wyzwania płynące z konkretnej sytuacji współczesnych społeczności nie mogą odpowiedzieć biernością. Wszak świat, w którym żyją, jest miejscem realizacji powołania chrześcijańskiego, a w świetle orędzia Chrystusa, Bóg zawierając z ludźmi przymierze w Chrystusie, wezwał ludzi do urzeczywistniania Jego miłości w doczesnym świecie: poprzez miłość do tego, co jest Bożym stworzeniem i przez zaangażowanie w świecie, które jest praktycznym wypełnieniem obowiązków płynących z miłości bliźniego. Egzystencja ludzka jest przecież włączona w perspektywę zbawienia, a rzeczywistość zbawienia, pomimo swego ponadczasowego charakteru, jest doświadczeniem historycznym⁷.

⁴ J. G o c k o. *Ekonomia a moralność. Poszukiwania teologicznomoralne*. Lublin 1996 s. 183-194; B e ł c h. *Wyzwania globalizacji* s. 37-54.

⁵ Por. DCE 28a; K. W a n d o w i c z. *Własność, praca, solidarność. Człowiek w gospodarce – perspektywa katolicka*. W: *Człowiek we współczesnej gospodarce globalnej*. Red. P. Grabowiec, M. Klimowicz. Wrocław 2011 s. 40-41.

⁶ Por. T. H e r r. *Wprowadzenie do katolickiej nauki społecznej*. Kraków 2001 s. 31; A. M a r c o l. *Wiara w Boga a społeczne zaangażowanie*. W: *Zaangażowanie chrześcijan w życiu społecznym*. Red. A. Marcol. Opole 1994 s. 179.

⁷ Por. J. N a g ó r n y. *Teologiczne podstawy uczestnictwa*. W: *Zaangażowanie chrześcijan w życiu społecznym*. Red. A. Marcol. Opole 1994 s. 89; J. G o c k o. *Rozeznanie ewangeliczne jako metoda odczytania i interpretacji znaków czasu*. RT 47:2000 z. 3 s. 157.

Integralną częścią przepowiadania wiary jest społeczne nauczanie Kościoła i realizacja misji Kościoła wobec świata, dlatego słuszne jest zaangażowanie Magisterium Kościoła w analizę aktualnej sytuacji społeczności ludzkich. Współczesna teologia moralna stara się ująć wszystkie wymiary życia chrześcijańskiego, nie pomijając również płaszczyzny życia społecznego, bowiem przemiany społeczno-kulturowe warunkują w znaczący sposób życie chrześcijańskie i realizację powołania chrześcijan⁸. Odpowiedź na wezwanie Chrystusa wymaga wiedzy na temat rzeczywistości, w której realizuje się powołanie chrześcijańskie. Chrześcijanie powinni dostrzegać i starać się zrozumieć zachodzące w niej przemiany, aby wspólnie z innymi poszukiwać najlepszych sposobów porządkowania spraw życia społecznego w świetle nauki Chrystusa i stworzyć w świecie odpowiednie warunki życia dla wszystkich.

Poznanie daje bowiem możliwość właściwego odczytania wyzwań płynących z konkretnego świata, rozpoznania w nich „znaków czasu” i odkrycia w historii ludzkiej, pośród wielu trudnych i zawiłych okoliczności, zacytów Ewangelii. Chrześcijanie powinni śledzić zachodzące przemiany, pamiętając jednak, by ich nie ubóstwiać, ani też w prosty sposób nie potępiać⁹. Kościół uważnie bada nowe zjawiska w duchu rozeznania ewangelicznego, korzystając przy tym z dorobku nauczania społecznego i oceniając je w świetle zasad katolickiej nauki społecznej. Pogłębia również swą obiektywną wiedzę o nowych procesach, by lepiej rozeznawać zagadnienia etyczne związane z procesem globalizacji¹⁰.

Jednakże chrześcijanin nie może ograniczyć się do analizowania dokonujących się procesów historycznych, przyjmując wobec nich postawę bierną, jak gdyby przerastały one możliwości jego działania i były kierowane przez ślepe i bezosobowe siły. Dla wielu globalizacja jest źródłem tak wielkich niebezpieczeństw, że jak sądzą, trzeba się od niej odizolować. Nie jest to postawa godna chrześcijanina, który mężnie stawia czoło „znakom czasu”, przepaja i doskonali duchem ewangelicznym porządek rzeczy doczesnych¹¹. Kościół

⁸ Por. N a g ó r n y. *Postannictwo chrześcijan w świecie*. T. 1. *Świat i wspólnota*. Lublin 1997 s. 17.

⁹ Por. G o c k o. *Rozeznanie ewangeliczne* s. 167; B e ł c h. *Wyzwania globalizacji* s. 33; J a n P a w e ł II. *Przem. Wobec wyzwań globalizacji* (Watykan, 8.11.2001). *OsRomPol* 23:2002 nr 3 s. 44-45.

¹⁰ Por. J a n P a w e ł II. *Przem. Globalizacja i etyka* (Watykan, 27.04.2001) nr 1. *OsRomPol* 22:2001 nr 6 s. 42; A. S z a f u ł s k i. *Kościół jako podmiot naprawy niesprawiedliwej sytuacji w świecie*. W: *Śladami Boga i człowieka. Księga pamiątkowa ku czci ks. prof. dr. hab. J. Kowalskiego*. Red. J. Orzeszyna. Kraków 2000 s. 395.

¹¹ Por. D A 5. Por. także: J. R a t z i n g e r. *Czas przemian w Europie*. Kraków 2001 s. 48.

nie ma podstaw, by się globalizacji obawiać, lecz powinien dbać o jej właściwy obraz i oczyszczać z pojawiających się nieprawidłowości, by mogła nieść nowy humanizm obejmujący wszystkie narody, kultury i religie¹².

Współczesne znaki czasu mają charakter ambiwalentny, gdyż w tych samych okolicznościach niekiedy splatają się ze sobą trudności i szanse, elementy negatywne i źródła nadziei, przeszkody i ułatwienia, i bez głębokiego rozeznania trudno odnaleźć wskazania i znaki Ducha Świętego. Ewangelia nie zawiera jasnych rozwiązań wszystkich problemów, mimo to chrześcijanin powinien podjąć trud oceny i poszukiwania możliwości wypełnienia przykazania miłości w dzisiejszym świecie. Powinien wzmacniać w sobie świadomość, że każdym ludzkim wydarzeniem kieruje opatrnościowa ręka Boga, który od każdego chrześcijanina żąda, by współpracował z Nim w kształtowaniu dziejów, tak aby zmierzały ku celowi godnemu człowieka¹³. Jak podkreślał Jan Paweł II, trzeba przewyciężyć wszelki lęk i podjąć epokowe wyzwania, ufając w światło i moc Ducha, który jest posyłany Kościołowi. Do członków Akademii Papieskich mówił: „«wyłyń na głębię» Dziś to wezwanie kieruję [...] do was, abyście odważnie i w sposób kompetentny mogli stawić czoło licznym i złożonym problemom naszego czasu”¹⁴.

Wyzwaniem naszych czasów jest zatem rozeznanie w aspekcie intelektualnym (za pomocą nauk szczegółowych) i teologicznym zmian powstałych w wyniku globalizacji, a zwłaszcza, jak podkreślał Jan Paweł II, wzorca antropologiczno-kulturowego, który jest wzorcem tych epokowych przemian. Chrześcijanie, a zwłaszcza przedstawiciele świata kultury i nauki, powinni wnieść swój cenny wkład, ukierunkowując wybory kulturowe wspólnoty chrześcijańskiej i całej społeczności oraz wskazując możliwości i narzędzia konfrontacji między wiarą i kulturami, a także pomiędzy Objawieniem a zagadnieniami związanymi z życiem ludzkim. Ich zadaniem jest również proponowanie dróg poznania krytycznego oraz autentycznego dialogu, który w centrum każdego projektu stawiać będzie zawsze człowieka i jego godność, mając na celu jego pełny i harmonijny rozwój¹⁵.

Cały Kościół, a więc także każdy chrześcijanin, wezwany do nowej ewangelizacji ma rozstrzygnąć kwestię globalizacji, która jest zadaniem dla jego

¹² Por. Komisja Iustitia et Pax. *O właściwy kształt mundializacji*. W: J. O r z e s z y n a. *Kościół wobec globalizacji*. Kraków 2003 s. 119.

¹³ Por. J a n P a w e ł II. Przem. *Dziejami świata kieruje ręka Boga*. OsRomPol 22:2001 nr 6 s. 15; G o c k o. *Rozeznanie ewangeliczne* s. 165.

¹⁴ J a n P a w e ł II. Przem. *Wobec wyzwań globalizacji* nr 4 s. 45.

¹⁵ Por. tamże oraz B e ł c h. *Wyzwania globalizacji* s. 34-37.

misji ewangelizacyjnej przez zaangażowanie w odnowę porządku społecznego i działanie na rzecz sprawiedliwości i promocji człowieka¹⁶. Powinnością chrześcijan jest weryfikacja zgodności kierunku przemian, związanych z procesem globalizacji, z ideą powszechnego braterstwa i uniwersalizmem chrześcijaństwa. Kościół poprzez swoich członków powinien starać się o takie jej ukierunkowanie, aby nie sprzeciwiała się godności człowieka, aby nie została wyłączona spod oceny działania moralnego. Etyka globalizacji powinna być etyką opierającą się na prawdzie o godności i równości człowieka w prawach, na trosce o dobro, jakie przysługuje każdemu jako jednostce i wspólnocie¹⁷.

Obecność chrześcijan w świecie polega na „byciu solą ziemi”, na całkowitym zanurzeniu się w społeczeństwie i sprawianiu, że rzeczywistość wiary wydaje owoce w świecie i zmierza do przekształcania i nieustannej przemiany świata zgodnie z Bożym zamysłem miłości¹⁸. Jednakże rzeczywistość, a więc i zaistniałe procesy globalizacyjne, chrześcijanin powinien uznać jednocześnie za *mysterium salutis* i *mysterium iniquitatis*, gdyż historia ludzka jest ciągle zarówno na nowo wypowiedanym słowem Bożym i słowem, na skutek grzechu, nie pochodzącym od Boga¹⁹. Dlatego procesy zachodzące w życiu społecznym przynoszą zarówno znaki nadziei, jak i niejednokrotnie niepokoją. Realizm chrześcijański pozwala przyjąć obecną rzeczywistość, by móc w niej uczestniczyć i wypełniać obowiązek wynikający z misji Kościoła w świecie²⁰.

Warunkiem głoszenia globalnej kultury, opartej na chrześcijańskiej miłości bliźniego, jest to, aby każdy chrześcijanin zaczął od siebie, starając się we wszystkich swoich myślach i działaniach odzwierciedlać wizerunek Chrystusa²¹. Bowiern różnego rodzaju problemy można rozwiązać wówczas, jeżeli jest silna i wytrwała wola poszczególnego człowieka, by tę trudną sytuację naprawić. Jak mówił Jan Paweł II: „Musimy rozpocząć od samych siebie. [...] Jeżeli człowiek zatraci sens życia i przestanie się kierować zasadami moralnymi, gubiąc się we mgle obojętności, żadna polityka nie będzie w stanie skutecznie chronić jednocześnie interesów natury i interesów społeczeństwa. To

¹⁶ Por. O r z e s z y n a. *Kościół wobec globalizacji* s. 25.

¹⁷ Por. tamże s. 23. Szczególnie globalizacja ekonomii wymaga podporządkowania etyce. Por. B e ł c h. *Wyzwania globalizacji* s. 69-75.

¹⁸ Przesłanie Końcowe Światowego Kongresu Katolików Świeckich. *Czujemy się odpowiedzialni za formację i wychowanie w wierze* nr 6. OsRomPol 22:2001 nr 2 s. 42.

¹⁹ Por. G o c k o. *Rozeznanie ewangeliczne* s. 161.

²⁰ Por. O r z e s z y n a. *Kościół wobec globalizacji* s. 18.

²¹ Por. J a n P a w e ł II. Przem. *Dziejami świata kieruje ręka Boga*. OsRomPol 22:2001 nr 6 s. 16.

człowiek może budować i niszczyć, może okazywać szacunek lub pogardę, może dzielić się z innymi albo odmówić pomocy. Wielkie problemy dotyczące wielu sfer powinno się podejmować nie tylko jako problemy „techniczne” czy „polityczne”, ale jako problemy w swej istocie „moralne”²².

Ludzkość, wkraczająca w dobę globalizacji, nie może się już dłużej obejść bez podstawowego kodeksu etycznego. Nie wystarczy jeden wspólny system społeczno-ekonomiczny czy kultura, która narzuci etyce swoje wartości i kryteria. Zasad życia społecznego trzeba szukać we wnętrzu człowieka jako takiego, w uniwersalnej naturze człowieka, która jest darem Stwórcy. Takie poszukiwanie jest konieczne, jeśli globalizacja nie ma się stać jeszcze jedną formą absolutnej relatywizacji wartości, uniformizacji stylów życia i kultur. Przy całej różnorodności form kultury istnieją uniwersalne wartości ludzkie, które należy wyrażać i stawiać na pierwszym planie jako wiodącą siłę wszelkiego rozwoju i postępu²³. Z prawdy o człowieku i podstawowych wartości jego natury zostają wyprowadzone zasady życia społecznego, które kształtują nauczanie społeczne Kościoła. Konkretną odpowiedzią Kościoła na strategię i skutki globalizacji jest głoszenie i przybliżanie zasad katolickiej nauki społecznej, które mogą stanowić kryteria moralnej oceny przebiegu globalizacji.

II. ZASADY SPOŁECZNE W DOBIE GLOBALIZACJI

Proces globalizacji jest niewątpliwie zjawiskiem społecznym, dotyczącym wiele sfer życia społecznego, dlatego w jego analizie warto oprzeć się na wypracowanych przez katolicką naukę społeczną zasadach etyczno-społecznych. Zasad społecznych, proponowanych przez społeczne nauczanie Kościoła, jest wiele, nie ma jednak zgodności co do prób uszeregowania ich i stworzenia jednego zwartego systemu. Społeczne dokumenty Kościoła najczęściej wymieniają takie zasady, jak: solidarności, pomocniczości, sprawiedliwości i miłości społecznej. Oprócz nich często ukazują się również zasady: prymatu osoby ludzkiej, praw człowieka, dobra wspólnego, wolności, prawdy, równości, dialogu, kompromisu, demokracji. Z czasem zaczęto przywoływać jako pierwszorzędną zasadę prymatu osoby i praw człowieka²⁴. W kontekście rozwoju globali-

²² Por. J a n P a w e ł II. Przem. *Globalizacja solidarności wymaga kultury solidarności* (Watykan, 11.11.2001) nr 2. OsRomPol 22:2001 nr 2 s. 31; CA 18.

²³ Por. J a n P a w e ł II. Przem. *Globalizacja i etyka* s. 42.

²⁴ Por. J. G o c k o. *Zasady nauki społecznej Kościoła i wartości podstawowe jako normy moralne życia społecznego. Refleksja na kanwie współczesnych dokumentów społecznych Kościoła.*

zacji najczęściej wspomina się o solidarności („globalizacji solidarności”), gdyż zasada solidarności stymuluje ochronę godności człowieka i poszanowanie jego praw, ale domaga się dopełnienia o dobro wspólne. Na tej podstawie można pełniej określić solidarność²⁵. Ostatecznie Jan Paweł II, mówiąc o urzeczywistnieniu globalizacji w solidarności, wezwał do globalizacji solidarności²⁶.

Według Jana Pawła II dwóch wartości nie powinno się rozdzielać, mianowicie troski o dobro jednostki i służby dobru wspólnemu. One uzupełniają się wzajemnie i wzmacniają. Każdy człowiek, stworzony na obraz i podobieństwo Boże (por. Rdz 1, 26-28) i tym samym radykalnie zwrócony ku swemu Stwórcy, pozostaje w trwałej relacji z wszystkimi, którzy zostali obdarzeni tą samą godnością²⁷. Budowanie życia społecznego na fałszywej lub redukcyjnej antropologii powoduje cały ciąg negatywnych skutków procesu globalizacji.

Pierwszą i najważniejszą zasadą, według Jana Pawła II, jest zasada prymatu osoby ludzkiej²⁸. Ojciec Święty żywił przekonanie, że „troska o ochronę godności człowieka jest zasadą wiodącą, z której czerpiemy inspirację, i dzięki niej zostają położone mocne i trwałe fundamenty pod budowę pokoju”²⁹. Godność człowieka jest zakorzeniona w zamyśle Stwórcy, a więc wynikające z niej prawa nie mogą podlegać samowoli większości i każdej decyzji politycznej. Powinny się one znajdować w centrum wszystkich programów. Człowieka i jego podstawowe potrzeby powinni mieć na uwadze zwłaszcza stojący na czele rządów i odpowiedzialni za tworzenie prawa³⁰.

Prawa człowieka, które wynikają z godności osobowej człowieka, stoją również na straży „przyrodzonej godności i wartości ludzkiej osoby”³¹. Na-

RT 53:2006 z. 3 s. 87-97; W. P i w o w a r s k i. *ABC katolickiej nauki społecznej*. Red. W. Piwowarski. Pelplin 1993 s. 62-63; A. K l o s e. *Katolicka nauka społeczna*. Warszawa 1985 s. 13-14; Cz. S t r z e s z e w s k i. *Katolicka nauka społeczna*. Warszawa 1985 s. 508-520.

²⁵ Por. W a l e s z c z u k. *Globalizacja solidarności* s. 25-26.

²⁶ Por. EinE 112; CA 35. Por. W a l e s z c z u k. *Globalizacja solidarności* s. 229-244; W a n d o w i c z. *Własność, praca, solidarność* s. 39-40.

²⁷ Por. J a n P a w e ł II. Orędzie na Światowy Dzień Pokoju (1999): *Poszanowanie praw człowieka warunkiem prawdziwego pokoju* nr 1. OsRomPol 20:1999 nr 1 s. 4.

²⁸ Por. G o c k o. *Ekonomia i moralność* s. 168-183.

²⁹ J a n P a w e ł II. Orędzie na Światowy Dzień Pokoju (1999) nr 1 s. 4. Por. B e ł c h. *Wyzwania globalizacji* s. 69-75.

³⁰ Por. J a n P a w e ł II. Przem. *Europa wymaga na nowo pracy misyjnej* (Watykan, 30.03.2001) nr 4. OsRomPol 25:2001 nr 5 s. 29.

³¹ Por. Orędzie na Światowy Dzień Pokoju (1999) nr 3 s. 4. Por. H. S k o r o w s k i. *Prawa człowieka*. W: *Encyklopedia nauczania społecznego Jana Pawła II*. Red. A. Zwoliński. Radom 2003 s. 394-397.

leżą do nich prawa cywilne i polityczne, prawa ekonomiczne, społeczne i kulturowe. Wśród nich wymienia się jako podstawowe prawo do życia, uczestnictwa, do samorealizacji, pokoju, jak również prawo do wolności religijnej. Ich powszechność i niepodzielność stanowi istotny warunek budowy pokojowego społeczeństwa i integralnego rozwoju jednostek, ludów i krajów. Integralna ochrona wszystkich kategorii praw człowieka jest rzeczywistą gwarancją pełnego poszanowania każdego poszczególnego prawa³².

Globalizację trzeba umieścić w szerszym kontekście programu polityczno-ekonomicznego, mającego na celu prawdziwy rozwój całej ludzkości. W ten sposób służyć będzie całej rodzinie ludzkiej, nie przynosząc korzyści tylko niewielkiej grupie uprzywilejowanych, ale przyczyniając się do dobra wspólnego wszystkich. Tak więc rzeczywisty sukces globalizacji oceniać się będzie według tego, w jakiej mierze pozwoli ona cieszyć się każdemu podstawowymi dobrami – takimi, jak wyżywienie, mieszkanie, oświata, zatrudnienie, pokój, postęp społeczny, rozwój gospodarczy i sprawiedliwość³³. Poczyszająca jest tendencja interpretowania globalizacji ekonomicznej i gospodarczej z uwzględnieniem człowieka jako podmiotu gospodarczego. „Model *homo oeconomicus* w centrum swoich zainteresowań stawia jednostkę rozumianą jako podmiot procesów gospodarczych”³⁴. W tym wysiłku poszukiwania człowieka integralnego konieczna jest korekta uprzedniego błędu antropologicznego.

Zasadę godności osoby ludzkiej i należnych jej praw zabezpiecza i promuje zasada dobra wspólnego. Już Jan XXIII pokreślił, że „prawdziwe dobro wspólne polega przede wszystkim na poszanowaniu praw i obowiązków osoby ludzkiej”³⁵. Dobro wspólne przejawia się w stworzeniu maksymalnych szans rozwoju jednostkom ludzkim przynależnym do różnych społeczności, bowiem zasada ta określa cel i zadania każdej społeczności. W nauczaniu społecznym Kościoła podkreśla się, że dobro wspólne „obejmuje sumę takich warunków życia społecznego, w jakich ludzie mogą pełniej i szybciej osiągnąć własną doskonałość”³⁶. Z podanych przez Magisterium Kościoła określić dobra

³² Por. tamże nr 3-8 s. 4-8.

³³ Por. J a n P a w e ł II. Przem. *Wychowywać do solidarności* nr 5 s. 29.

³⁴ Por. M i c h a ł e w s k a - P a w ł a k. *Krytyka klasycznego modelu homo oeconomicus w kontekście światowego kryzysu ekonomicznego*. W: *Człowiek we współczesnej gospodarce globalnej*. Red. P. Grabowiec, M. Klimowicz. Wrocław 2011 s. 11; W a ł e s z c z u k. *Między egoizmem a dobrem wspólnym* s. 119.

³⁵ PT 60.

³⁶ MM 65, PT 58. Por. J. G o c k o. *Dobro wspólne*. W: *Jan Paweł II. Encyklopedia nauczania moralnego*. Red. J. Nagórny, K. Jeżyna. Radom 2005 s. 149-151; W. P i w o w a r s k i. *Dobro wspólne*. W: *Słownik katolickiej nauki społecznej* s. 41.

wspólnego wyniku, że z jednej strony chodzi o wytworzenie wartości wspólnych, z drugiej zaś o pełny rozwój osobowości każdej jednostki³⁷.

Dzisiaj, gdy granice państw nie krępują już handlu i wymiany informacji, powszechne dobro wspólne wymaga, aby wewnętrzna logika rynku podlegała pewnym mechanizmom kontrolnym. Jest to nieodzowne, aby uniknąć zredukowania wszelkich relacji społecznych do sfery gospodarki oraz by chronić tych, którzy stali się ofiarami nowych form ubóstwa i dyskryminacji. Jan Paweł II ostrzegwał, że gdy wbrew zasadom sprawiedliwości interesy partykularne stawia się wyżej niż dobro wspólne, w konsekwencji rodzi się destabilizacja, bunt i przemoc³⁸. Zasada dobra wspólnego każe koncentrować się na dobru osób, ponieważ od porządku osób zależy porządek rzeczy³⁹.

Dobrem ogółu powinny się kierować osoby odpowiedzialne za społeczeństwo. Waga problemów, wobec których stają społeczeństwa, powinna wzbudzać wolę poszukiwania tegoż dobra wspólnego. Kościół wzywa instytucje ustawodawcze, organizacje międzyrządowe i międzynarodowe, by popierały dążenia poszczególnych państw do „powszechnego dobra wspólnego”. Pozwoli to stworzyć stopniowo warunki, w których człowiek nie będzie się biernie poddawał globalizacji, ale sam będzie ją kontrolował.

Zasada solidarności, najczęściej przywoływana przez Jana Pawła II przy analizie procesów globalizacyjnych, była papieską propozycją na właściwe ukształtowanie zwłaszcza stosunków ekonomicznych i kulturowych⁴⁰. W czasach, kiedy zjawisko globalizacji stało się rzeczywistością i obejmuje nie tylko gospodarkę i politykę, lecz również kulturę, czyni wszystkich chrześcijan odpowiedzialnymi za rozwijanie w tych dziedzinach ogólnoświatowej solidarności, tylko ona może bowiem zagwarantować naszej ziemi bezpieczną przyszłość i trwały pokój. Jan Paweł II podkreślał, że „potrzebna jest globalizacja solidarności, która musi się z kolei opierać na kulturze solidarności, jaka winna przenikać serce każdego człowieka”⁴¹.

³⁷ Por. tamże. Trzeba wzmacniać struktury wspólnotowe ukierunkowane na dobro wspólne uznające wyższość zasady „być” nad „mieć”, szanującej godność każdego człowieka. Por. Z. W a l e s z c z u k. *Między egoizmem a dobrem wspólnym. Kryzys państwa w dobie globalizacji*. Kraków 2008 s. 32.

³⁸ Por. J a n P a w e ł II. Przem. *Globalizacja i etyka* nr 2 s. 42; Papieska Rada Iustitia et Pax. *Kompendium nauki społecznej Kościoła* nr 363 s. 238.

³⁹ Por. B e ł c h. *Wyzwania globalizacji* s. 76-78.

⁴⁰ Waleszczuk analizuje przemiany społeczne wywołane globalizacją, które uzasadniają potrzebę solidarności. Por. *Globalizacja solidarności* s. 139-155.

⁴¹ J a n P a w e ł II. Orędzie na Światowy Dzień Pokoju (2000): *Na ziemi pokój ludziom, których Bóg miłuje* nr 2. OsRomPol 21:2000 nr 6 s. 8. Por. J a n P a w e ł II. Orę-

Solidarność rozumie się w tym kontekście jako postawę moralną, która wyraża się w „mocnej i trwałej woli angażowania się na rzecz dobra wspólnego wszystkich i każdego, wszyscy bowiem jesteśmy odpowiedzialni za wszystkich”⁴². Solidarność jest czymś najbardziej właściwym człowiekowi jako istocie społecznej i otwartej na innych. Jest sposobem realizowania się człowieka pośród ludzi, nie w alienującej izolacji czy w nieautentycznym konformizmie. Solidarność jest postawą, która sprzyja autentycznemu uczestnictwu w tworzeniu dobra wspólnego. Każde podejmować odpowiedzialność za to, co powinno być realizowane w imię dobra ludzi, niezależnie od tego, jak rozkładają się w danym przypadku obowiązki wynikające ze sprawiedliwości. Porządkuje działalność, skierowując ją ku dobru osoby ludzkiej i społeczności⁴³. Dlatego uzupełnieniem zasady solidarności, ze względu na fundamentalne prawa osoby ludzkiej, jest zasada sprzeciwu⁴⁴.

W stworzeniu nowego stylu ludzkiej solidarności Kościół widzi możliwość rozwiązania wielu poważnych problemów społecznych i gospodarczych. Solidarność winna być wartością wdrażaną przez instytucje i organizacje społeczne, a także przez państwo. Szczególną troską powinni być otaczani ludzie słabi i zepchnięci na margines. Jak stwierdza Jan Paweł II: „Jest to wymóg porządku moralnego, którego trzeba nauczyć wszystkich ludzi i który winien leżeć na sercu – jako sprawa sumienia – wszystkim osobom mającym jakikolwiek wpływ na życie społeczne”⁴⁵. Celem solidarności musi być tworzenie bardziej ludzkiego świata dla wszystkich – świata, w którego kształtowaniu każdy człowiek będzie mógł uczestniczyć w sposób pozytywny i owocny, a w którym dobrobyt części obywateli nie będzie już przeszkodą w rozwoju innych ludzi, ale będzie go wspomagał⁴⁶. Co więcej, chodzi o solidarność

dzie na Światowy Dzień Pokoju (1998): *Sprawiedliwość każdego człowieka źródłem pokoju dla wszystkich* nr 3. OsRomPol 19:1998 nr 1 s. 5; Przem. *O nowy styl solidarności* (Watykan, 13.05. 2002). OsRomPol 23(2002) nr 10-11 s. 27.

⁴² SRS 38. Por. J. N a g ó r n y. *Solidarność*. W: *Jan Paweł II. Encyklopedia nauczania moralnego*. Red. J. Nagórny, K. Jeżyna. Radom 2005 s. 490-499; B e ł c h. *Wyzwania globalizacji* s. 80-84.

⁴³ Por. W. P i w o w a r s k i. *Solidarność*. W: *Słownik katolickiej nauki społecznej* s. 157; Cz. S t r z e s z e w s k i. *Katolicka nauka społeczna*. Warszawa 1985 s. 516.

⁴⁴ J. N a g ó r n y. *Solidarność i sprzeciw u podstaw uczestnictwa w życiu społecznym*. RT 38-39:1991-1992 z. 3 s. 7-9; G o c k o. *Ekonomia i moralność* s. 208-209.

⁴⁵ J a n P a w e ł II. Przem. *O nowy styl solidarności* s. 27. Por. J. G o c k o. *Potrzeba nowej solidarności. Moralno-społeczne implikacje globalizacji*. W: *Wezwanie do pojednania w perspektywie Jubileuszu Roku 2000*. Red. J. Nagórny, K. Jeżyna. Lublin 2000 s. 237-250.

⁴⁶ Por. J a n P a w e ł II. Przem. *O nowy styl solidarności* s. 27.

między pokoleniami, a to wymaga kierowania się zasadą powszechnego przeznaczenia dóbr, ale według której moralnie zakazane jest przerzucanie aktualnych kosztów na przyszłe pokolenia⁴⁷.

Zadanie wyjątkowo odpowiedzialne powierza Jan Paweł II środowiskom politycznym. Do nich należy regulacja rynków i podporządkowania praw rynkowych prawom solidarności, aby los ludzi nie był całkowicie uzależniony od wszelkiego rodzaju zmian ekonomicznych. Wszyscy ludzie natomiast muszą przewyciężyć egoizm i okazywać sobie solidarność⁴⁸.

Ostatecznie można stwierdzić, że tylko całościowa wizja rzeczywistości, inspirowana nieprzemijającymi wartościami ludzkimi, może sprzyjać budowaniu społeczności wolnej i solidarnej⁴⁹. Może ukierunkować przemiany społeczno-kulturowe doby globalizacji, jak również właściwie ukształtować stosunki międzykulturowe. W takiej wizji globalizacji Kościół może odnaleźć swoje miejsce, a chrześcijanie mogą przyczynić się do odnowy Kościoła i świata.

BIBLIOGRAFIA

- J a n P a w e ł II: Encyklika *Sollicitudo rei socialis*. Watykan 1991.
 J a n P a w e ł II: Encyklika *Centesimus annus*. Watykan 1991.
 J a n P a w e ł II: Orędzie na Światowy Dzień Pokoju (1998): Sprawiedliwość każdego człowieka źródłem pokoju dla wszystkich nr 3. OsRomPol 19:1998 nr 1 s. 4-8.
 J a n P a w e ł II: Orędzie na Światowy Dzień Pokoju (1999): Poszanowanie praw człowieka warunkiem prawdziwego pokoju nr 1. OsRomPol 20:1999 nr 1 s. 4-8.
 J a n P a w e ł II: Przem. Dziejami świata kieruje ręka Boga. OsRomPol 22:2001 nr 6 s. 15-16.
 J a n P a w e ł II: Przem. Globalizacja i etyka (Watykan, 27.04.2001) nr 1. OsRomPol 22:2001 nr 6 s. 42-43.
 J a n P a w e ł II. Przem. Globalizacja solidarności wymaga kultury solidarności (Watykan, 11.11.2001) nr 2. OsRomPol 22:2001 nr 2 s. 31-32.
 J a n P a w e ł II. Przem. Wobec wyzwań globalizacji (Watykan, 8.11.2001). OsRomPol 23:2002 nr 3 s. 44-45.
 J a n P a w e ł II: Przem. Wychowywać do solidarności (Watykan, 11.04.2002) nr 5. OsRomPol 23:2002 nr 6 s. 28-29.

⁴⁷ Por. Papieska Rada Iustitia et Pax. *Kompendium nauki społecznej Kościoła* nr 367 s. 240.

⁴⁸ Por. J a n P a w e ł II. Przem. *Wychowywać do solidarności* (Watykan, 11.04.2002) nr 5. OsRomPol 23:2002 nr 6 s. 29.

⁴⁹ Por. Jan Paweł II. Orędzie na Światowy Dzień Pokoju (1999) nr 9 s. 8.

- J a n P a w e ł II. Przem. O nowy styl solidarności (Watykan, 13.05.2002). *OsRomPol* 23:2002 nr 10-11 s. 27-28.
- B e n e d y k t XVI: Encyklika *Deus caritas est*. Watykan 2005.
- B a u m a n Z.: Szanse etyki w zglobalizowanym świecie. Tłum. J. Konieczny. Kraków: Znak 2005.
- B e ł c h K.: Wyzwania globalizacji w świetle nauki społecznej Kościoła. Przemysł: Wyd. Archidiecezji Przemyskiej 2007.
- B o c i a n A. F.: Globalizacja – kontekst etyczny. W: *Globalizacja – polityka – etyka*. Red. A. F. Bocian. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku 2012 s. 236-254.
- D y l u s A.: Globalizacja. Refleksje etyczne. Wrocław: Ossolineum 2005.
- Globalizacja – polityka – etyka. Red. A. F. Bocian. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku 2012.
- Globalizacja – szanse i zagrożenia. Red. A. Sadowski, A. Wyszowski. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku 2011.
- G o c k o J.: Dobro wspólne. W: Jan Paweł II. *Encyklopedia nauczania moralnego*. Red. J. Nagórny, K. Jeżyńska. Radom: POLWEN 2005 s. 149-151.
- G o c k o J.: Potrzeba nowej solidarności. Moralno-społeczne implikacje globalizacji. W: *Wezwanie do pojednania w perspektywie Jubileuszu Roku 2000*. Red. J. Nagórny, K. Jeżyńska. Lublin: RW KUL 2000 s. 237-250.
- G o c k o J.: Rozeznanie ewangeliczne jako metoda odczytania i interpretacji znaków czasu. *RT* 47:2000 z. 3 s. 159-187.
- G o c k o J.: Zasady nauki społecznej Kościoła i wartości podstawowe jako normy moralne życia społecznego. Refleksja na kanwie współczesnych dokumentów społecznych Kościoła. *RT* 53:2006 z. 3 s. 85-103.
- G o l k a M.: Globalizacja współczesna i globalne problemy. Warszawa: Oficyna Naukowa 2012.
- H e r r T. Wprowadzenie do katolickiej nauki społecznej. Kraków 2001.
- J a m e s H. Koniec globalizacji. Czego nauczył nas wielki kryzys? Tłum. R. Włoch. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR 2010.
- K a c z m a r e k T. T. Kto kieruje globalizacją? *Think Tanki* – kuźnie nowych idei. Warszawa: Difin 2011.
- Komisja „Iustitia et Pax” Episkopatu Francji. O właściwy kształt mundializacji. W: J. Orzeszyńska. *Kościół wobec globalizacji*. Kraków 2003 s. 115-152.
- M a n d l e J.: Globalna sprawiedliwość. Tłum. M. Dera. Warszawa: Wydawnictwo Sic! 2009.
- M i c h a l e w s k a - P a w l a k M.: Krytyka klasycznego modelu *homo oeconomicus* w kontekście światowego kryzysu ekonomicznego. W: *Człowiek we współczesnej gospodarce globalnej*. Red. P. Grabowiec, M. Klimowicz. Wrocław: Wyższa Szkoła Zarządzania i Finansów 2011 s. 11-26.
- N a g ó r n y J.: Posłannictwo chrześcijan w świecie. T. 1. Świat i wspólnota. Lublin: RW KUL 1997 s. 17.
- N a g ó r n y J.: Solidarność i sprzeciw u podstaw uczestnictwa w życiu społecznym. *RT* 38-39:1991-1992 z. 3 s. 7-9.
- N a g ó r n y J.: Solidarność. W: Jan Paweł II. *Encyklopedia nauczania moralnego*. Red. J. Nagórny, K. Jeżyńska. Radom: POLWEN 2005 s. 490-499.
- Papieska Rada Iustitia et Pax: *Kompendium nauki społecznej Kościoła*. Kielce: JEDNOŚĆ 2005.
- R a t z i n g e r J.: *Czas przemian w Europie*. Kraków 2001.
- S k o r o w s k i H.: Prawa człowieka. W: *Encyklopedia nauczania społecznego Jana Pawła II*. Red. A. Zwoliński. Radom: POLWEN 2003 s. 394-397.

- S z c z a k o w s k i J.: Meandry i wyzwania procesu globalizacji. Łódź: Łódzkie Towarzystwo Naukowe 2010.
- W a l e s z c z u k Z.: Globalizacja solidarności. Solidarność odpowiedzią na wyzwania procesów globalizacji w świetle nauczania społecznego Jana Pawła II. Wrocław: PWT 2006.
- W a l e s z c z u k Z.: Między egoizmem a dobrem wspólnym. Kryzys państwa w dobie globalizacji. Warszawa: Wyd. Homo Dei 2008.
- W a n d o w i c z K.: Własność, praca, solidarność. Człowiek w gospodarce – perspektywa katolicka. W: Człowiek we współczesnej gospodarce globalnej. Red. P. Grabowiec, M. Klimowicz. Wrocław: Wyższa Szkoła Zarządzania i Finansów 2011 s. 39-63.

CHRISTIANS' ATTITUDE TOWARD GLOBALISATION

S u m m a r y

Christians, like all people, seek an answer to the question that trouble the present time. Globalisation today is an extremely important, and ambivalent, issue that calls for a moral interpretation on the part of the Church. The phenomena of globalisation cannot be stopped or even reduce. If, however, globalization is ambivalent for the Christian, it is important to critically analyse its effects, recognize its accomplishments, and notice its threats. Approving of the positive aspects of globalization, Christians should find some forms of involvement in it. The main mission of the Church at the moment is new evangelisation, its important part being the preaching of the Church's social doctrine. If man is to be saved where he lives, one should be engaged in the forms of preaching and acting which serve the dignity of the human person and human rights, the common good, and interpersonal solidarity.

Translated by Elżbieta Kłos

Słowa kluczowe: globalizacja, ocena moralna, zasada godności osoby ludzkiej, dobra wspólnego i solidarności.

Key words: globalisation, moral evaluation, principle of dignity of the human person, principle of the common good and solidarity.